

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**פרשת שמות****"כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" - מאמר א**

במצרים שהרי היו במדבר. וליכא למימר שהיו סומין ומצורעים החשובים כמתים, סומין ליכא למימר דכתיב "העיני האנשים ההם תנקר" (קרח טו יד), ומצורעים נמי לא שהרי היו בקרב ישראל. **וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה** (עיי' יתרו יט יא, כ טו), שהרי חזרו למומן במעשה העגל (במדרש רבה נשא ז א ע"י שם בארוכה). וליכא למימר שלא היו להם בנים, דהא כתיב "ונשיהם ובניהם וטפם" (שם כז). **ועוד דמשום שלא היו להם בנים לא נמנעו מלהיות קרובים למלכות כבתחילה, אבל בשביל עניות ודאי נמנעו מלהיות קרובים למלכות,** עכ"ל.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (שמות ד יט) בד"ה "כי מתו כל האנשים" וכו'.² וא"ת אכתי אימא שלא היו להם בנים והא דכתיב "ובניהם" (קרח טו כז) לאחר מכאן נולדו, י"ל דאלו עתידין להוליד לא הוה מקרי להון מתים. עוד י"ל דצריך לומר שירדו מנכסיהם ואין בידם כח להרע לשום אדם שאלו אתה אומר עשירים היו ומתים קרי להו משום שאר דברים, אכתי היה לו לירא שמא יהיו נותנין ממון כדי להרגו אלא ודאי ירדו מנכסיהם. **וכן נמי מת"ו בגמטריא ירד"ו מנכסיהם חסר אחת מה"ר משה ז"ל עכ"ל.**³

ד-

נתבאר בפ"י רש"י דמה שכתוב 'כי מתו כל האנשים' קאי על דתן ואבירים וחיים היו אלא שירדו מנכסיהם, וכמו"כ נתבאר בתרגום יונתן, אתרוקנו ונחתו מנכסיהון והא אינון חשיבו כמתים כל גובריא דהו תבעין ית נפשך למיסב יתה.

אולם באבן עזרא (פ"י הארוד, שמות שם) בד"ה "ויאמר" אין מוקדם ומאוחר בתורה. ופירושו וכבר אמר, וככה "ויצמח ד' אלהים מן האדמה" (בראשית ב ט) ורבים כאלה.

הנה עתה בהשיבו צאן יתרו אליו הבטיחו השם שילך בלי פחד למצרים, כי מת פרעה ועבדיו שהיו יודעים דבר המצרי. וזהו "וימת מלך מצרים" (שמות ב כג), **כי כל הימים שהיה חי לא היה נכון להיות משה שליח אל פרעה,**⁴ עכ"ל.⁵

פ"י רשב"ם (שמות ב כג) בד"ה "ויחיה בימים הרבים ההם", לאחר שהרג משה את המצרי ובקש פרעה מלך מצרים להרוג את משה ויברח מפניו עד שהיה עתה בן שמונים שנה כשדיבר הקב"ה עמו (עיי' וארא ז ט), וימת עתה מלך [מצרים] שהיה מבקש להורגו, וישראל נאנחו עד עתה וראה הקב"ה בעניים. "ומשה היה רועה" וגו' (שמות ג א), ונראה לו הקב"ה וציווה לשוב למצרים, ולא היה משה רוצה כי היה מתיירא, עד שאמר לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, זה פרעה שמת. ולכך הוא אומר "וימת מלך מצרים" להעיד על מה שאמר הקב"ה "כי מתו כל האנשים המבקשים" וגו' (שמות ד יט). כמו "וחם הוא אבי כנען" (נח ט יח), עכ"ל.

ה-

ובאבן עזרא (שם) בד"ה כי מתו כל האנשים - זה פירוש "וימת מלך מצרים". הטעם כאשר מת מלך מצרים, שברח משה מפניו. גם מתו עבדיו היודעים משה, כי כן כתוב "כי מתו" (שמות ד יט) וכו' עכ"ל. פ"י לשון רבים היינו עבדיו של פרעה.

בספרונו (שם) בד"ה כי מתו כל האנשים. **המלך ועבדיו אשר בקשו להרגו,** כאשר באר למעלה באמרו וימת מלך מצרים, עכ"ל.

ו-

ובחזקוני (שם) בד"ה כי מתו כל האנשים וגו' פ"י רש"י מי הם דתן ואבירים חיים היו וכו', כלומר סומים היו אין לומר, שהרי כתוב בפרשת קרח "העיני האנשים ההם תנקר" (טו יד). אין להם בנים אין לומר, שהרי כתוב "ונשיהם ובניהם וטפם" (שם כז), מצורעים היו אין לומר, שהרי במחנה ישראל היו כדכתיב "העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירים" (שם כד) על כרחך עניים היו. **ולפי הפשט כל האנשים קרובי המצרי שהרגת,** עכ"ל.

¹ ובתוספות (שם) בד"ה אלא שירדו מנכסיהם, ובנולד כי האי דעוני מודו רבן, עכ"ל. **וברא"ש** (שם) בד"ה אלא שירדו וכו' ועניות לאו נולד הוא דשכח, עכ"ל.

² **שם:** אמרינן במסכת ע"ז (א ה) מאי נינהו אנשים דתן ואבירים ומיהו חיים היו אלא שירדו מנכסיהן והעני חשוב כמת, ואם תאמר מצורעים היו או סומים דאמרינן ארבעה חשובין כמת סומא ומצורע ועני ומי שאין לו בנים י"ל דודאי מצורעים לא היו דלא מצינו שהיו משולחין מן המחנה. וסומין נמי לא היו שנא' "העיני האנשים ההם תנקר" וגו' ובלא בנים לא היו דכתיב "ובניהם ונשיהם וטפם". **ואי קשיא אכתי דילמא איכא חד מהני והני קראי לאחר מתן תורה הוא דכתיב "וכל העם" כו'**

³ **בגור אריה** (שם) ולי נראה שאם סומים היו או מצורעים או בלא בנים לא היה זה תשובה, וכי בשביל שיש בהם אחד מכל הדברים לא יוכלו לעשות לו רעה אליו, אלא שירדו מנכסיהם, וכיון שאין השעה משחקת להם (עיי' ברכות ז א) לא יוכלו להרע לו, עכ"ל.

⁴ **ע"י בעל הטורים** (ויחי מח ה), ומש"כ בזה החיד"א בדבש לפי (מערכה ג אות יד).

⁵ **ע"י מש"כ בזה בפ"י הרמב"ן** (שם).

"ויאמר ה' אל משה במדן לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" (שמות ד יט).

פ"י רש"י (שם) בד"ה כי מתו כל האנשים - מי הם דתן ואבירים. חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת (נדרים ז ב, סד ב) עכ"ל.

ומבואר בפ"י רש"י דמה שכתוב "כי מתו כל האנשים" לאו מיתה ממש אלא שירדו מנכסיהם ועני חשוב כמת.

בתרגום יונתן בן עוזיאל (שם) וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְבַּר אֶיזֵיל תֹּבַל לְמִצְרַיִם אֲרוּם אֲתְרוּקְנוּ וְנַחְתוּ מִנְכַסְיָהוֹן וְהָא אֵינוֹן חֲשִׁיבוֹן כְּמֵתִיא כָּל גּוֹבְרִיא דְהוֹן תִּבְעִין יֵת נַפְשָׁךְ לְמִיסַב יֵתָה, ע"כ. והוא על דרך שמבואר בפ"י רש"י.

א-

והנה מה שכתב רש"י מי הם דתן ואבירים, חיים היו אלא שירדו מנכסיהם. **כן הוא בגמרא בנדרים** (סד ב) מ"ט דרבי אליעזר אמר רב חסדא, דאמר קרא "כי מתו כל האנשים", והא מיתה דנולד הוא מכאן שפותרין בנולד. ורבנן מאי טעמייהו קסברי הנהו מי מייתי, והא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, כל מקום שנאמר נצים ונצבים - אינון אלא דתן ואבירים. אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהן,¹ ע"כ.

ובפ"י הר"ן (שם) בד"ה כל מקום שנא' נצים ונצבים אינון אלא דתן ואבירים - נצים "שני אנשים עברים נצים" (שמות ב יז) נצבים כדכתיב "ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם" (שם ה ט). ולא ידעינן מאן נינהו, אלמא אותן אנשים שהיו נצים שהלשינו למשה דתן ואבירים היו, והם עצמם היו בעדת קרח (קרח טו יד) ושמע מינה דלא מתו, עכ"ל.

ומבואר מה שפ"י ד"כל האנשים" קאי על דתן ואבירים, הוא מפני שהם עצמם הלשינו על משה רבינו והיו מבקשים את נפשו.

ב-

בספר דברי דוד (שמות שם) בד"ה כי מתו וגו' אלא שירדו מנכסיהם. י"מ שזה מוכח מדאמר 'המבקשים את נפשך' ולא אמר 'אשר בקשו את נפשך', אלא דעדיין הם חיים, ומי"ש 'כי מתו' פירושו כי ירדו מנכסיהם, וא"כ עדיין מבקשים אלא שאין יכולת בידם לעשות עמך רע מחמת שעניים הם, עכ"ל.

מבואר עוד הכרח דמה שכתוב כאן "מתו כל האנשים", אין פירושו מיתה ממש, משום דכתיב "המבקשים", פי' שעדיין מבקשים אלא שאין בידם לעשות.

ג-

בפירוש הרא"ש על התורה (שמות שם) בד"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. פ"י רש"י ז"ל מלמד שירדו מנכסיהם ומי הם דתן ואבירים. וא"ת מנא לן הא דילמא היו מצורעים או סומים או בלא בנים דכל א' מאלו נקרא מת (נדרים סד ב). מצורע גבי מרים "אל נא תהי כמות" (בהעלתך יב ב). סומא "במחשכים הושיבני כמותי עולם" (איכה ג ו). בלא בנים דכתיב גבי רחל "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (ויצא ל א).

וי"ל זה אינך יכול לומר מצורעים דכתיב "יצאו נצבים פתח אהליהם" וכו' (קרח טז כז) ובכל מקום שנא' "נצים" (שמות ב יג) ו"נצבים" (שמות ה ט) על דתן ואבירים נאמר (נדרים סד ב), ואלו היו מצורעים היו משולחים לא מחוץ למחנה (נשא ה ב). סומים שהרי כתוב "העיני האנשים ההם תנקר" (קרח טו יד). בלא בנים דכתיב "ונשיהם ובניהם וטפם" (שם כז)

אלא ודאי היו עניים וירדו מנכסיהם. **ועוד יש הכרח גמור שבשביל שהענו נסוגו אחור מחצר המלך ולא יכלו לתת שוחדים שהיו עניים, שאלו היו עשירים אפי' היו מצורעים או סומים או בלא בנים לא היו סרים מאחרי דרך מבוא בית המלך שעדיין היתה ידם תקיפה לעשות חיל ולפזר ממון,** עכ"ל.

ובתוספות (נדרים ז ב) בד"ה עניות כמיתה דכתיב "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" (שמות ד יט), גבי דתן ואבירים דע"כ לא מתו אז